

Euroopa Regioonide Komitee arvamus teemal „Võrdõiguslikkuse liit: romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik“

(2021/C 106/06)

Pearaportöör:	Jácint HORVÁTH (HU/PES), komitaadi õigustega linna Nagykanizsa volikogu liige
Viitedokumendid:	komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Võrdõiguslikkuse liit: romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik“ COM(2020) 620 final Ettepanek: nõukogu soovitus romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise kohta COM(2020) 621 final

POLIITILISED SOOVITUSED

EUROOPA REGIOONIDE KOMITEE

Üldised märkused – romad kui Euroopa etniline vähemus

1. tervitab komisjoni teatist, mis näitab jätkuvalt komisjoni ja Euroopa Ülemkogu pühendumust roma kogukondade integreerimisele⁽¹⁾ ning nende pühendumust romade diskrimineerimise ja tõrjutuse kaotamisele. Samuti kiidab komitee heaks nõukogu viimase sellekohase soovitusel ning rõhutab kohaliku ja piirkondliku tasandi teavitamise ja konkreetsete eesmärkide seadmise tähtsust. Selleks nõuab komitee tungivalt, et Euroopa Komisjon ja nõukogu tagaksid saavutatud tulemuste piisava järelevalve;
2. rõhutab, et romad on Euroopa peamine etniline vähemus. Paljud romad on endiselt põhiõigustest ilma jätud, elavad vaesuses ning kannatavad äärmusliku diskrimineerimise ja sotsiaalse tõrjutuse all. Kuna tegemist on Euroopa probleemiga ja need inimesed on Euroopa kodanikud, on seda šokeerivam, et liikmesriikide valitsustel ja ELil ei ole siiani õnnestunud rakendada edukat integratsiooni- ja kaasamispoliitikat, mis võimaldaks romadel teostada oma ELi kodakondsusega seotud õigusi ja kohustusi;
3. tuletab meelde, et võrdõiguslikkuse liitu, mis on üks Euroopa Komisjoni peamisi eesmärke,⁽²⁾ ei ole võimalik Euroopas saavutada ilma roma kogukondade aktiivse osaluseta, kuna roma kogukonnad moodustavad hinnanguliselt 10–12 miljonit inimest;
4. kinnitab, et romade integreerimisel on viimase kümne aasta jooksul tehtud vähe edusamme. Mõnede teatistes määratletud valdkondlike prioriteetidega seoses on tehtud mõningaid edusamme, kuid üldiselt ei ole seatud eesmärke saavutatud. Seetõttu on tulevikus vaja üle vaadata sellele küsimusele eraldatavad vahendid ja vajadusel neid suurendada, arendada edasi integreeritud lähenemisviisi ja julgustada uuenduslike lahenduste kasutamist. Eelkõige tuleks rõhutada vajadust jätkata edukate programmide professionaalset ja rahalist toetamist, et saavutada pikaajalisi tulemusi;
5. märgib samuti, et võrdõiguslikkuse, sotsiaalse kaasatuse ja romade osalemise alaseid kohustusi tuleb uuendada ja tugevdada Euroopa, riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil;

⁽¹⁾ Nagu ka komisjoni teatistes, hõlmab üldmõiste „roma“ käesolevas arvamuses kõige erinevamaid romasid, näiteks romad, sintid, kaaled, romaniidid ja bojašid/rudarid. Samuti hõlmab termin selliseid rühmi nagu askalid, egiptlased, jenišid, domid, lomid, romid ja abdalid ja rändrahvad, sealhulgas *traveller*’id ja haldusnimetusega „gens du voyage“ määratletud elanikkonnarühmad, samuti end mustlastena määratlevad inimesed, eiramata seejuures nende rühmade eripärasid.

⁽²⁾ ELi rassimivastane tegevuskava 2020–2025, COM(2020) 565 final.

6. arvestades, et diskrimineerimisest ja sotsiaalsest olukorrast tingitud haridus-, tööturu-, eluaseme- ja terviseprobleemide lahendamisel ei ole tulemused endiselt rahuldavad, kutsub liikmesriike üles neid jõupingutusi suurendama, sealhulgas suurendades kohalike ja piirkondlike omavalitsuste vastutust;
7. tunnistab, et roma kogukonnad on COVID-19 pandeemia mõjude suhtes äärmiselt haavatavad. Nende puhul süvendavad pandeemia ning selle sotsiaal-majanduslik ja tervise mõju veelgi olemasolevaid erinevusi ja suurendavad lõhet. Lisaks sellele tühistab pandeemia mõju osa seni saavutatud tulemustest. Seetõttu tuleks romadele eraldatavaid vahendeid suurendada osana taasteprotsessist;
8. märgib, et romade võrdõiguslikkuse ja integratsiooni edendamine ei ole oluline mitte ainult põhiõiguste seisukohast, vaid sellel on ka selge majanduslik tähtsus. Strateegia edukas rakendamine on oluline ka nende liikmesriikide majandustulemuste jaoks, kus romade osakaal nende elanikkonnas on suur (üle 1 %);
9. tervitab eelkõige Euroopa Parlamendi 2020. aastal vastu võetud raportit „Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade rakendamine: negatiivsete hoiakutega võitlemine roma taustaga inimeste suhtes Euroopas“,⁽³⁾ milles on esitatud konkreetsete meetmed ja eesmärgid. Samuti soovib komitee, et romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike koostamisel võetaks arvesse selle aruande prognoosivaid järeldusi;
10. toetab Euroopa Nõukogu liikmesriikide linnapeade ning kohalike ja piirkondlike valitud esindajate deklaratsiooni romavastasuse vastu⁽⁴⁾. Kutsub lisaks ELi institutsioone üles tihedamale koostööle Euroopa Nõukoguga romade olukorra parandamisel ning toetama selle raames vastloodud romade ja *gens du voyage*'i kaasamist käsitlevat Euroopa linnade ja piirkondade ühendust ning väga edukat Dosta! kampaaniat.
11. tervitab ja tunneb eriti heameelt asjaolu üle, et Lääne-Balkani riikide peaministrid, kelle elanikkonnas on suur romade osakaal, võtsid 2019. aasta juulis vastu deklaratsiooni romade integreerimise kohta ELi laienemisprotsessi⁽⁵⁾ kontekstis, milles nad kohustusid enne ühinemist romade olukorda konkreetselt parandama;

Romasid käsitlevad riiklikud strateegilised raamistikud, horisontaalsed eesmärgid

12. tervitab asjaolu, et teatistes võetakse arvesse eelmise raamistiku hindamise järeldusi, riiklike strateegiade rakendamise iga-aastaseid hinnanguid ja varasemate meetmete piiratud tõhususe põhjuste analüüsi ning et see põhineb ulatuslikel konsultatsioonidel;
13. rõhutab siiski, et teatistes ei esitata varasemate riiklike romasid käsitlevate strateegiade rakendamise positiivseid ja negatiivseid kogemusi. Selles ei tehta järeldusi, ei käsitleta parimaid tavaid ega mainita eri liikmesriikide võetud tõhusaid meetmeid, mida saaks mujal kehtestada või kasutusele võtta;
14. juhib tähelepanu sellele, et üks selle valdkonna edusammude võtmelemente oleks nõuda liikmesriikidelt romasid käsitleva riikliku strateegilise raamistiku loomist; peab kahetsusväärseks, et eelmises tsüklis ei töötanud mitu liikmesriiki välja strateegilist raamistikku, kuna see oli vabatahtlik;
15. kinnitab oma toetust Euroopa Komisjoni jõupingutustele aidata ELi liikmesriike ja kandidaatriike tõhusate romasid käsitlevate riiklike strateegiade väljatöötamisel, avaldades suunised integratsioonistrateegiade kohta; märgib siiski, et ELi romade strateegia rakendamisel eelmise tsükli jooksul saadud paljudest negatiivsetest kogemustest õppimine oleks võimaldanud selle valdkonna lähenemisviisi praeguse strateegia väljatöötamise kontekstis sidusalt ümber mõtestada;
16. märgib murega, et Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) korraldatud uuringud kinnitavad, et diskrimineerimine tööturul ei ole murettekitav mitte ainult töö otsimisel, vaid ka tööl, kus 22 % vastanutest tundsid end olevat diskrimineeritud oma etnilise või sisserändaja tausta tõttu. Seoses juurdepääsuga kaupadele ja teenustele (avalik haldus, ühistransport, kauplused, restoranid jne) kogesid romad (28 %) kõrgeimat diskrimineerimise taset;

⁽³⁾ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0147_ET.html

⁽⁴⁾ http://a.cs.coe.int/team81/congress_form/Inscriptions/Declaration_Against_anti_gypsyism.aspx

⁽⁵⁾ <https://www.romaeducationfund.org/wp-content/uploads/2019/07/Western-Balkans-Declaration-on-Roma-Integration-and-EU-enlargement.pdf>

17. komitee märgib lisaks, et teatise ei võeta arvesse kodanikuühiskonna organisatsioonide ja ekspertide võimalikku puudumist, mis on mõnes liikmesriigis suur edu takistus, peamiselt seetõttu, et see takistab valitsusväliste organisatsioonide toimimist. Lõppkokkuvõttes võib see mõjutada romade kaasamise võimalusi;

18. rõhutab, et romasid käsitlevad riiklikud poliitikaraamistikud peavad aitama kaasa ELi rassismivastase tegevuskava ja Euroopa sotsiaaloiguste samba rakendamisele ning ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030 ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Romasid käsitlevates riiklikes strateegilistes raamistikes tuleks eraldi nimetada seoseid nende erinevate dokumentidega, panust eesmärkide saavutamisse ja selle ulatust;

19. märgib, et oma teatise ja nõukogu soovitusel ettepanekus seadis Euroopa Komisjon nii horisontaalsel kui ka valdkondlikul tasandil tõeliselt ambitsioonikad, kuid ka vajalikud, mitmekesised ja tasakaalustatud eesmärgid. Nende eesmärkide tõhusaks saavutamiseks 2030. aastaks tuleks romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kavandamisse, rakendamisse, kontrolli ja järelevalvesse kaasata võimalikult suur hulk kohalikke ja riiklikke romade kodanikuühiskonna organisatsioone, kaasates tehtud ettepanekud ja võimaldades strateegia korrapärasest läbivaatamist;

20. juhib tähelepanu asjaolule, et teatise ei nähta ette olukorda, kus strateegilistes raamistikes sätestatud meetmed jäävad pelgalt sõnadeks. Eelmise tsükli kogemusi silmas pidades valmistab komiteele jätkuvalt tõsist muret võimalus, et mõned liikmesriigid ei rakenda riiklikke strateegilisi raamistikke; nõuab seetõttu tungivalt, et komisjon jälgiks tähelepanelikult edusamme liikmesriikide tasandil, jõustaks asjakohaste ELi õigusaktide kohaldamise ja hindaks kiiresti vajadust täiendavate õigusaktide järele, kuna sanktsioonide puudumine võib romade integratsiooni ja kaasamise protsessi veelgi edasi lükata; kutsus komisjoni üles kaaluma Euroopa nõuandekogu loomist, mis koosneks muu hulgas romasid käsitleva poliitika ekspertidest ning kuhu kaasataks ka kohalike ja piirkondlike omavalitsuste esindajad, kellel on konkreetseid kogemusi romadega seotud küsimustes kohapeal; rõhutab lisaks vajadust parandada romade esindatust romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamisel ja rakendamisel;

21. toetab edasist koostööd Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga (FRA) romasid käsitlevate riiklike poliitikaraamistike perioodilise läbivaatamise raames. Piisavate andmete kättesaadavus on äärmiselt oluline nii olukorra hindamiseks kui ka edusammude mõõtmiseks. Sellele küsimusele tuleks pöörata nõuetekohast tähelepanu, kuna paljudel juhtudel on tekkinud probleem, et romade integreerimiseks ette nähtud vahendeid on kulutatud muudele sihtrühmadele kui romad;

22. rõhutab, et romasid käsitlevates riiklikes strateegilistes raamistikes sätestatud eesmärkides ja meetmetes tuleks arvesse võtta liikmesriikide ja ebasoodsas olukorras olevate mikropiirkondade territoriaalseid eripärasid, mis nõuavad erimeetmeid;

23. nõustub seisukohaga, et võrdsuse, sotsiaalse kaasatuse ja romade osalemise probleemid on väga erinevad, sõltudes roma kogukonna suuruselt ja selle osakaalust kogu elanikkonnast, samuti üldisest majanduslikust kontekstist ning tõrjutuse ja diskrimineerimise algpõhjusest. Samuti erinevad need sõltuvalt romade asukohast ja elustiilist (maa-, linna-, mobiilne, isoleeritud) ning konkreetsetest omadustest, nagu riikidevaheline liikuvus, ränne või perekonnaseisudokumentidega seotud küsimused;

24. rõhutab siiski, et riiklik strateegiline raamistik peab kajastama kohalikke ja piirkondlikke erinevusi, määratlema valdkonnad, kus esineb konkreetseid probleeme, ning aitama kaasa kohandatud lahenduste kasutuselevõtule;

25. tervitab komisjoni üleskutset suure roma elanikkonnaga liikmesriikidele lisada oma romasid käsitlevasse riiklikku strateegilisse raamistikku ambitsioonikamad kohustused, mis peaksid süvalaiendama romade võrdõiguslikkust ja kaasamist piirkondliku ja kohaliku tasandi poliitikasse;

26. toetab Euroopa Komisjoni nõudmist, et liikmesriigid esitaksid iga kahe aasta järel aruande riiklike reformikavade rakendamise kohta, mida täiendaksid kodanikuühiskonna ja FRA andmed; nõuab tungivalt, et Euroopa Komisjon töötaks selle nimel, et kaasata võimalikult ulatuslikult romade küsimustega tegelevaid kodanikuühiskonna organisatsioone ning kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusi;

Märkused valdkondlike eesmärkide kohta

27. kinnitab, et neli peamist teemavaldkonda, mille Euroopa Komisjon oma sihtrühmade määratlemisel kindlaks määras, nimelt haridus, tööhõive, tervishoid ja elamud, täidavad romade integratsiooniprotsessis juhtrolli, nagu samuti sotsiaalteenused, iseäranis kohalikul ja piirkondlikul tasandil;

28. tuletab meelde, et ELi vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu (EU-MIDIS II)⁽⁶⁾ kohaselt jäävad roma lapsed kõikide haridusnäitajate poolest teistest lastest maha. Ainult umbes pooled (53 %) roma lastest vanuses neli aastat kuni kohustusliku koolimineku alguseni käivad koolieelsetes haridusasutustes. Keskmiselt 18 %-l 6–24-aastastest romadest õpib madalamates klassides kui nende vanusele vastaks. Koolist väljalangenute osakaal on ebaproportsionaalselt suur võrreldes üldelanikkonnaga. Komitee mõistab hukka koolide segregatsiooni, mis hoolimata seaduslikust keelust ja Euroopa Inimõiguste Kohtu hiljutisest kohtupraktikast mõnedes liikmesriikides ikka toimub;

29. tervitab Euroopa Nõukogu 2020. aasta juulis vastu võetud soovitus⁽⁷⁾ integreerida romade ja/või *gens du voyage*'i ajalugu koolide õppekavadesse ja õppematerjalidesse. See on eriti oluline suure roma elanikkonnaga liikmesriikide jaoks;

30. soovitab lisada raamistiku eesmärkide hulka romade ajaloo ja kultuuri lisamise alg- ja keskkoolide õpikutesse ja näitajate kehtestamise selle kohta; Eesmärk on tagada, et eelkõige riikides, kus romad moodustavad rohkem kui 1 % elanikkonnast, puutuksid õpilased igal aastal kokku positiivsete ajalooliste, kirjanduslike ja kunstiliste teadmistega romade kohta; Romadevastase rassismi ennetamine hariduse kaudu peaks olema prioriteet kõigis liikmesriikides, olenemata romade osakaalust elanikkonnas;

31. märgib, et COVID-19 pandeemia tõttu kasutusele võetud digitaalsed haridusmudelid aitavad kaasa roma laste koolist väljalangemisele, kuna enamikul neist puuduvad vajalikud IT-vahendid ja juurdepääs kiirele internetile või nad ei suuda iseseisvalt tegeleda programmi teemadega ilma vanemate piisava toetuseta;

32. rõhutab seetõttu, et kui COVID-19 pandeemia tõttu hariduses kasutusele võetud piirangud on tühistatud, on hariduse järeleaitamisprogrammid äärmiselt olulised;

33. märgib, et ELi vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu (EU-MIDIS II)⁽⁸⁾ kohaselt on ainult veerand üle 16-aastastest romadest tööhõives või füüsilisest isikust ettevõtjad. Roma naiste tööhõive määr on oluliselt madalam kui meestel (16 % vs. 34 %). Kokkuvõttes näitab uuring, et 20–64-aastaste romade osakaal palgatöös on 43 %, mis on tunduvalt alla ELi keskmise (70 % 2015. aastal);

34. rõhutab, et eespool nimetatud Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) uuringu kohaselt oli romade diskrimineerimine tervishoius kõige suurem (8 %), samas kui nende eeldatav eluiga on keskmisest lühem;

35. toetab Euroopa Parlamendi üleskutset liikmesriikidele tagada kõigile sundsteriliseerimise ohvritele tõhusad ja õigeaegsed õiguskaitsevahendid, sealhulgas tulemuslike hüvituskeemide loomise kaudu;

36. juhib tähelepanu asjaolule, et suur osa romadest elab leibkondades, kellel puudub juurdepääs vajalikele avalikele ja põhiteenustele. Seetõttu on nad tõsisel eluasemepuuduse ohus;

37. nõustub liikmesriikidele esitatud palvega tagada romadele juurdepääs piisavale segregatsioonita eluasemele ning lisada igasse romasid käsitlevasse riiklikku strateegilisse raamistikku eesmärk hoida ära sunniviisilised väljatõstmised ilma alternatiivse eluasemeta, nagu on sätestatud nõukogu soovituses ja teatise 1. lisas. Komitee kustub üles täitma seda eesmärki eelistatavalt raamistiku rakendamise hõlmatud ajavahemiku keskpaigaks, kuna suur hulk romasid ELis on kaotanud oma kodud väljatõstmise tõttu ja elab ebainimlikes tingimustes;

⁽⁶⁾ <https://fra.europa.eu/en/project/2015/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey>

⁽⁷⁾ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee52f

⁽⁸⁾ <https://fra.europa.eu/en/project/2015/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey>

Märkused institutsioonilise raamistiku kohta

38. rõhutab, et kui vahendite eraldamise meetodikat ning institutsioonilise ja kasutussuutlikkuse arendamist ei ole põhjalikult reformitud, ei ole võimalik ette näha olulisi muudatusi vahendite kasutamises. Järeleaitamisprogrammide tõhususe tagamiseks on vaja ka menetlusi ühtlustada ja lihtsustada ning muuta vahendusasutuste lähenemisviisi. Vaja on lihtsustada järeleaitamispoliitikat, muuta see selgemaks ja läbipaistvamaks ning tuua see kodanikele lähemale;

39. märgib, et tõrjutusest eriti mõjutatud romad, kes kasutavad oma õigust vabalt liikuda, et elada ja/või töötada teistes liikmesriikides, kogevad seal sageli diskrimineerimist ja ekspluateerimist. Komitee rõhutab riikidevahelise koostöö tähtsust riigi, piirkondlikul ja kohalikul tasandil, et ennetada piiriülelt organiseeritud ekspluateerimist;

40. kutsub üles kaaluma muude toetusmeetodite (prioriteetsed projektid, läbirääkimistega menetlused, üldised toetused, normatiivne toetus) eelistamist hankeprogrammidele, mis loovad integratsiooniprogrammide toetamisel ebavõrdsed tingimused;

41. teeb ettepaneku lõpetada ühise nimetuse „roma“ kasutamine, kuna selles ei tunnustata roma päritolu inimeste mitmekesisust. Komitee teeb selle asemel ettepaneku kasutada väljendit „roma identiteediga inimesed“;

42. soovib liikmesriikidel tagada lisaks asjakohastele kutsetagatistele ka edukate sotsiaalsete järeleaitamisalgatuste ja nendega seotud projektide pidev ja takistamatu rahastamine. On selgunud, et mitmetel projektidel, mis olid juba edukad, õnnestus saada uusi rahalisi vahendeid alles pärast seda, kui neid oli võimalik esitleda uute algatuste ja arengutena. Samuti on oluline tagada selliste tõhusate projektide jätkuv rahastamine, mida viivad ellu kodanikuühiskonna organisatsioonid, kellel puuduvad omavahendid, varad ja finantsreservid;

43. on seisukohal, et eriti oluline on, et integratsioonile pühendunud romade organisatsioonidel oleks võimalus järk-järgult suurendada oma suutlikkust kooskõlas järkjärgulise arengu ja majanduskasvu põhimõttega. Samuti peaks olema võimalik rakendada esialgseid projekte, mis nõuavad väga väikeseid summasid, et ka kõige ebasoodsamas olukorras olevad piirkonnad saaksid alustada romade integratsiooni teadlikku arengut. Seda protsessi tuleb hoogustada ja toetada projekti ettevalmistamise programmiga ning rakendada juhendajate toel;

44. rõhutab, et riiklike strateegiliste raamistike rahastamine nõuab ka integreeritud lähenemisviisi erinevatele arengufondidele. Tuleks rõhutada vajadust infrastruktuuri ja inimsuutlikkuse arendamise projektide tõhusama koordineerimise järele, et Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) ja Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahendid oleksid ühiselt kättesaadavad integreeritud arenguprogrammide kaudu keerukate projektide jaoks, mille eesmärk on tugevdada sotsiaalset ühtekuuluvust. Nende vahendite koordineerimiseks on vaja välja töötada asjakohased rakendusvahendid, mis toetavad strateegilist lähenemisviisi;

45. tervitab eelkõige Euroopa Komisjoni pühendumust ELi rassismivastases tegevuskavas aastateks 2020–2025 olla eeskujuks institutsioonina, võttes meetmeid oma töötajate esindatuse märkimisväärseks parandamiseks sihipärase värbamis- ja valikumeetmete abil. Nende meetmete rakendamisel tagab Euroopa Komisjon, et neid kohaldatakse ka romade suhtes, ning kutsub teisi ELi institutsioone üles tegema algatusi mitmekesisuse ja töökohal integreerumise edendamiseks. Komitee toetab seda lähenemisviisi ja leiab, et see kehtib ka komitee suhtes;

Kohalike ja piirkondlike omavalitsuste roll

46. juhib liikmesriikide valitsuste tähelepanu asjaolule, et romasid käsitlevate riiklike poliitikaraamistike väljatöötamisse tuleks kaasata kohalikud ja piirkondlikud omavalitsused. Nad on romadele kõige lähemal seisvad organisatsioonid, nad on probleemide eesliinil ning neil on reaalsed tegutsemisvahendid ja võimalused olukorra parandamiseks;

47. kinnitab, et kohalikud ja piirkondlikud omavalitsused on valitsustasand, kes vastutab kõige enam romade integratsiooni eest, ning peaksid toetama nende kaasamist mittepatalistlikku alt üles lähenemisviisi;

48. nõuab, et kõigis liikmesriikides loodaks ja hallataks kohalikke ja/või piirkondlikke vahetusfoorumeid, mis jälgiksid riiklike strateegiliste raamistike rakendamist, et tugevdada dialoogi ja tagada teatav koostöötase. Ainult end tõestanud töösuhted kõigi sidusrühmade vahel võivad viia tõhusa integratsioonini ning detsentraliseeritud lähenemisviisi tugevdamine tagab programmide tõhusama rakendamise;
49. soovitab, et roma kogukondade kohalikud omavalitsused toetaksid kohaliku kogukonna arenguprogramme, mis annavad asjaomastele roma rühmadele ja väikestele kogukondadele juurdepääsu põhilistele praktilistele põhiteadmistele, mida tuleb igapäevaelus omandada;
50. nõuab tungivalt, et kohalikud ja piirkondlikud omavalitsused tagaksid romade suhtes tekkinud eelarvamusi kummutava sisu avaldamise meedias, mida nad juhivad;
51. juhib kohalike ja piirkondlike omavalitsuste tähelepanu asjaolule, et teadmiste levitamine romade ajaloo ja kultuuri kohta ning kultuuridevahelise õppe edendamine võib rassismi tõhusalt vähendada.

Brüssel, 5. veebruar 2021

Euroopa Regioonide Komitee
president

Apostolos TZITZIKOSTAS
